

LUX PERPETUA

OBSEQUIS FÚNEBRES EN MEMÒRIA DEL
DR. PERE DE PALOL I SALELLAS

Ofici funeral celebrat pel P. Josep de C. Laplana, osb

Barcelona, 7 de desembre del 2005

LUX PERPETUA

Obsequis fúnebres en memòria del
Dr. Pere de Palol i Salellas

© del text: J. de C. Laplana

Manuscrit inèdit subjecte a:

Llicència sota Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0 - **Reconeixement – NoComercial – SenseObraDerivada 4.0 Internacional**

(No es permet un ús comercial de l'obra original ni la generació d'obres derivades).

1.- SALUTACIÓ I INTRODUCCIÓ

La memòria agraïda al Dr. Pere de Palol i Salellas ens aplega avui i ara per celebrar el seu pas per aquesta vida, que començà el 25 de gener de 1923 a la seva estimada Girona i que ha trobat el seu coronament i la seva fi a Barcelona el capvespre del propassat 4 de desembre. Familiars, amics, col·legues del Claustre de la Universitat, investigadors i professors amics del Dr. Palol, membres de l'Institut d'Estudis Catalans, del qual havia estat president de la Secció Arqueològica, i ex-alumnes que conservem dins nostre no sols el record, sinó la forma que el Dr. Palol va imprimir en les nostres ments, tots ens sentim avui units en la pena i també unànimes en l'agraïment i l'elogi d'aquest excel·lent mestre i arqueòleg destacat en tot el món acadèmic internacional.

Lux Perpetua és el títol d'un llibre editat a París el 1948, de Franz Cumont, del qual el Dr. Palol ens recomanava la lectura. Té com a tema el concepte de la mort i de la vida eterna diferent, però amb sorprenents semblances, entre el paganisme de l'Antiguitat Tardana i el cristianisme emergent dels segles III i IV. Continua essent interessantíssim i encara no ha estat superat. Aquí ens trobem persones de sensibilitat religiosa molt diferent, encara que tots portem a les arrels la cultura cristiana. Per això aquest funeral o obsequi fúnebre en memòria del Dr. Palol tindrà un caràcter especial. No farem ni pretendrem recrear una de les seves "classes magistrals" que ell ens impartia, moltes vegades sense una preparació immediata

massa detallada. El Dr. Palol sempre ens repetia que un bon professor no és el que encara està temptejant camins, sinó el que ja està de tornada, el qui vessa i sobreabunda ciència, talment que tot allò que diu és interessant, perquè tot està amarat d'un coneixement i d'una experiència que es comunica més a nivell de persona a persona que no en forma excessivament acadèmica i fragmentada. Però intentarem crear aquell clima de contacte pròxim i vital amb l'Antiguitat Cristiana des del camp de l'arqueologia, per indicar de manera tangible que l'obra que el Dr. Palol va crear, primer a Valladolid, i després a Barcelona amb irradiació universal, continua.

Non omnis moriar (no em moriré totalment) diu Horaci, al *Carmen* III.

Aquest funeral no serà tampoc una sessió acadèmica freda, ni una dissertació de filosofia estoica, i me'n guardaré molt de convertir-la en una ocasió de fer apologètica fàcil, que desagradava tant al Dr. Palol i també a tots els de la seva generació, eclesiàstics, laics i laïcistes, que van reaccionar fortament contra els afanys de forçar la ciència arqueològica per provar sentències doctrinals. En aquest punt el Dr. Palol era terrible i fins i tot mordaç, però potser no ho era tant com l'encara més batallador P. Antonio Ferrua, jesuïta, com Dassman i els deixebles de l'escola de Dölger, com l'entranyable Paul-Albert Février, com Duval i com tants altres que ens van inculcar una manera crítica i rigorosa de procedir en el camp de la investigació arqueològica; fer dir a les pedres allò i només allò que poden dir, i relegar la imaginació o bé deixar-la simplement en el camp de les hipòtesis sense pretendre fer entrar com a una afirmació certa, allò que només és probable o versemblant. Aquesta és la pàtria en la qual ens va implantar el Dr. Palol i aquest és el firmament intel·lectual en què ell es movia i en el qual ens va introduir.

Però sense abandonar aquest terreny de racionalitat i de ciència positiva, al·ludirem sovint a tota la ciència cristiana dels primers segles, perquè d'una manera o altra tots la tenim als nostres orígens, perquè el Dr. Palol la coneixia i l'estimava, i perquè mai no la va rebutjar ni negar ni extirpar de la seva vida positivament. Per això l'Oració de l'església (*Ecclesia Orans*, o el seu succedani o equivalent la *pietas* pagano-cristiana com ens explicava el Dr. Palol) tindrà també el seu espai en aquest funeral, en el qual evocarem molts dels ensenyaments que vam rebre del Dr. Palol i que constituïen, a més de la seva ciència pràctica en el camp de les excavacions científiques i sistemàtiques, l'univers figuratiu en el qual es desenrotllava la seva vida intel·lectual enormement rica.

2.- ORACIÓ

Senyor, Redemptor nostre,
Que us heu lliurat a la mort
Perquè tots els homes se salvin
I passin de la mort a la vida,
Us demanem que mireu bondadós el vostres servents
Que ploren i pregunten pel seu difunt.
Vós, Senyor, que sou l'únic sant i misericordiós
I que per la vostra mort
Heu obert als fidels les portes de la vida,
Perdoneu al nostre difunt Pere de Palol
Els seus defectes i pecats,
No permeteu que se separi mai de vós,
I, per la força de la vostra resurrecció,
Doneu-li estada en el lloc de la llum, de la benaurança i de la pau.
Vós que viviu i regneu pels segles dels segles.
AMÈN.

3.- TRES ESCENES BÍBLIQUES DE SALVACIÓ

Molts de nosaltres recordem les visites d'estudi acompanyats i guiats pel Dr. Palol a Girona, a veure *in situ* els sarcòfags de Sant Feliu, o també a Centelles, a la gran rotonda on encara es poden veure restes dels esplèndids mosaics de la primera meitat del segle IV. Us invito a entrar amb el record en aquest àmbit i reproduir en la ment aquelles imatges.

El Dr. Palol sempre ens va fer valorar la feina científica dels autèntics científics, i quan parlava de Centelles no oblidava mai Helmut Schlunk, ni Theodor Hauschild, tant de bo fossin ells, sobretot Hauschild i no jo, qui us expliqués i ens fes recordar aquells mosaics.

3.1. Daniel a la fossa del lleons

Aquest era un tema molt estimat en l'antiga mistagògia cristiana (iniciació en els misteris). Era la manera críptica d'evocar la mort de Crist a la Creu, tot representant un jove totalment nu i despullat, d'acord amb els canons estètics hel·lenistes, amb els braços en actitud orant i molt sovint una mica estesos, talment que evoquen el crucificat, però sense sofriment, en l'esplendor de la seva joventut i de la seva bellesa. Els dos lleons del costat, acarats ens evoquen aquell salm 21 que els evangelis posen en boca de Jesús a la creu diu: "salveu-me de la gola del lleó, guardeu la meua vida" (17).

Lectura del llibre de Daniel (6:17-24)

El rei donà ordre de fer venir Daniel i tirar-lo a la cisterna dels lleons. El rei digué a Daniel: "El Déu que tu veneres amb tanta constància, és Ell qui t'ha de salvar". Portaren una pedra, la posaren a la boca de la cisterna, i el rei la segellà amb el seu segell. Fet això, el rei se n'anà al palau... a trenc d'alba el rei es llevà i anà corrents a la cisterna dels lleons i digué a Daniel: "Daniel, servent del Déu vivent, ¿t'ha pogut salvar dels lleons el Déu que tu veneres amb tanta constància? Daniel respongué al rei: "El meu Déu ha enviat el seu àngel, ha tancat la gola dels lleons, i no m'han fet cap mal, perquè he estat trobat innocent davant d'Ell".

3.2. Els tres joves dins del forn

La segona escena és la referent als tres joves dins del forn. El contingut salvífic és idèntic a l'anterior. Però no les figures salvades, que ara són tres, i no evoquen Jesús, sinó més aviat els fidels difunts que passen pel foc i en surten indemnes. Els tres joves porten vestit persa, amb el típic barret i els pantalons bombatxos, i no el chiton (χιτόν) grec. Els perses eren els enemics de l'imperi per antonomàsia. Per això aquells tres joves vestits de persa són una imatge per dir que la salvació i la vida eterna són per tothom que cregui, més enllà del fet dels limes de l'Imperi.

Lectura del Llibre de Daniel (3:19-23.)

Nabucodonosor s'omplí de còlera i donà ordre d'encendre un foc set vegades més que l'ordinari i manà que garrotessin Ananies, Azaries i Misael i els tiessin al forn de foc ardent. Però l'àngel del Senyor havia baixat al forn, havia espolsat del forn la flama de foc i havia fet passar pel mig del forn una fresca com la del vent que bufa els dies de rosada, de manera que el foc no els tocà gens ni els causà cap dolor o molèstia”.

3.3. El cicle de Jonàs

D'aquesta tercera escena salvífica, a Centcelles només en resta un petit fragment, un tros de les cames creuades pels turmells de la figura jacent, però això ja és suficient per endevinar tota la temàtica: és el repòs de Jonàs sota la cabana o la pèrgola amb el ricí o la carbassera. La figura de Jonàs, despullat i en actitud de repòs, torna a evocar la figura del Crist Apol·lo, o millor de l'Endimió (Ἐνδυμίων) grec de la literatura hel·lenística. És el paradigma del repòs plaent i dolç, el de Crist ressuscitat a la dreta del seu Pare, però també i sobretot els dels qui reposen en Crist.

Recordem les innombrables inscripcions de les catacumbes romanes: *In pace requiescas*, *In Christo obdormias*, o encara més simplement *In pace* o en grec *Se eirini*. (εν ειρήνη) La identificació del personatge amb Jesucrist no és casual, l'evangeli de Mateu (12:39-40) cita textualment la comparança “Així com Jonàs... doncs, també el Fill de l'Home”.

Lectura del Llibre de Jonàs (2:2... 4:6)

El Senyor va fer que hi hagués un gran peix per a engolir Jonàs. I Jonàs estigué dins les entranyes del peix tres dies i tres nits. Jonàs pregà el Senyor, el seu Déu, des de les entranyes del peix. Digué: “Des de la tribulació he clamat a Ell, al Senyor, i m'ha respost, des del ventre del país dels morts he cridat auxili i vós heu sentit la meua veu... L'aigua m'arribava al coll, l'oceà m'envoltava; he baixat al fons dels corrents, al país dels forrellats, aleshores heu fet pujar de la fossa la meua vida, Senyor Déu meu” I el Senyor donà una ordre al peix i aquest vomità

Jonàs sobre la platja... I Jonàs s'assegué al l'est de la ciutat de Nínive, es féu allí una cabana i s'hi assegué a sota, a l'ombra, fins a veure que passaria a la ciutat. Aleshores el Senyor Déu va fer que creixés un enfiger al damunt de Jonàs, a fi que li fes ombra sobre el cap, i Jonàs estigué molt content de l'enfiger”.

4.- L'ORDO COMMENDATIONIS ANIMAE

Aquestes tres escenes que hem comentat i que surten representades al Mausoleu de Centcelles són només tres fragments d'una sèrie d'escenes de l'Antic Testament, principalment, segurament procedents de l'antiga tradició sinagoga i transferida i adoptada per l'Església en una pregària no massa fixa ni cristal·litzada, sinó variable segons els ambients i les devocions de cada lloc. Es deia la *Commendatio animae*.

Les escenes que s'esmenten en aquesta oració, les veiem representades sovint en els sarcòfags dels segles III i IV i també als frescos de les catacumbes romanes però també per tot arreu i tots els objectes que tenen ús funeraris, vidres daurats, etc. Ara us recitaré la *Commendatio Animae* que va recompondre Edmond Le Blant, al seu *Étude sur les sarcophages chrétiens antiques de la ville d'Arles* de 1878.

Deslliura, Senyor, l'ànima del teu servent, com vas deslliurar
Henoc i Elies de la mort comuna,
Noè del diluvi
Abraham de la ciutat d'Ur dels caldeus,
Job dels seus mals,
Isaac de la immolació i de la mà del seu pare,
Lot de Sodoma i de la flama,
Moisés de la mà del faraó, rei d'Egipte,
Daniel del fossat dels lleons,
Els Tres Joves del foc del forn i de la mà del rei pervers,
Susanna d'un crim imaginari,
David de la mà de Saül i de Goliat,
Pere i Pau de la presó,

I, com has deslliurat la benaurada Tecla, la teva Màrtir, dels terribles turments.

Digna't de rebre l'ànima del teu fidel servent i concedeix-li de fruir amb Tu dels béns celestials.

AMEN.

5.- L'EPIGRAFIA CRISTIANA

Ara m'agradaria de deixar de ser el P. Laplana, per esdevenir per una estona el P. Ferrua, o el Professor Carlo Carletti o Fiocchi Nicolai o qualsevol epigrafista acreditat per parlar-vos amb la qualitat que demana aquest acte sobre alguns exemples de l'epigrafia funerària, que ens mostren l'univers intel·lectual i religiós d'aquelles primeres generacions cristianes. Els meus comentaris seran molt breus, i més aviat freds i precisos, per no entrar en interpretacions discutibles i discutides. L'objectiu és la pedra i la inscripció i el text, l'hermenèutica d'allò que va voler dir l'autor, cadascú pot tenir la seva opinió i defensar-la amb els millors arguments que trobi, però ara el que ens interessa és el text ras i curt.

5.1. Inscripció d'Aberkios

La inscripció d'Aberkios, de Hieràpolis, ciutat de la Frígia Salutaris, consta de 22 hexàmetres. És anomenada “la reina de les inscripcions” cristianes i pot ser datada entre el 170-200 dC. Actualment es troba al Museu Vaticà, regalada al Papa Lleó XIII pel soldà d'Estambul el 1892. El caràcter cristià d'aquesta inscripció va ser acceptat i fins i tot vindicat per Franz Cumont, que era un ardent defensor el paganisme tardà, a començament del segle XX.

Les primeres paraules d'aquesta inscripció grega són famoses arreu del món. Fins i tot les tenim inscrites al paviment de l'atri de la Basílica de Montserrat, traduïdes al llatí: EKLEKTIS POLEOS O POLITIS TOU EPIISA...

“Ciudadà d’una ciutat elegida,
encara en vida,
he erigit aquest monument a fi de tenir, quan arribi el temps, un lloc de
repòs.
El meu nom és Aberkios,
Sóc deixeble del sant Pastor,
Que pastura els ramats per les muntanyes i la vall,
Que té un grans ulls que penetren tot amb la seva mirada.
És aquell que m’ha ensenyat una doctrina de vida fidel
I m’ha enviat a Roma,
A visitar la ciutat reial
I a veure la Reina vestida amb vestits d’or
I calçada amb sandàlies d’or.
He vist també un poble que té un segell brillant.
He vist la planura de la Síria i totes les ciutats,
Nísibe, després d’haver travessat l’Eufrates.
Pertot arreu he trobat germans en la Fe...
Pertot arreu la Fe era la meva guia
I pertot arreu m’ha donat com a aliment
L’ IXOYS de la font, el gran, el pur
que la Verge Immaculada ha pescat
i que ofereix com a menjar als amics.
També té un vi deliciós
Barrejat amb aigua
que ella ens dóna amb el pa.
Jo, Aberkios, he fet gravar això a la meva presència,
En el septuagèsim any de la meva vida.
Tots aquells que pensen com jo
I que comprenen aquestes paraules,
Preguin per Aberkios.
Que ningú no posi un altre cos sobre la meva tomba.
Qui ho faci, haurà de pagar al fisc romà 2.000
I a la meva estimada pàtria Hieràpolis 1.000 peces d’or”.

5.2. Inscripció de Pektorios

Una segona inscripció cristiana bellíssima però una mica més problemàtica és la de Pektòrios, un personatge originari de l'Àsia Menor i establert amb la seva família a les Gàl·lies. La inscripció sobre una làpida de marbre blanc de 52 x 54 cm. va ser trobada a Autun, el 1939. De seguida hom va percebre alguna cosa estranya. L'epigrafià indicava una data no anterior al segle IV, però literàriament eren un versos antiquíssim, segurament del segle II, però reproduïts literalment i adaptats a les circumstàncies dos segles més tard.

Les inicials de cada vers formen l'acròstic IXOTIS ELPIS (Peix-Esperança). Les primeres paraules gregues d'aquesta inscripció són també emblemàtiques i definitòries: Ichthíos o Ouraníou Theión Génos

Raça divina de l'IXOYC celestial,
Conserva un cor sant,
Tu que entre els mortals,
Reps la font immortal de l'aigua divina.
Amic, revifa la teva ànima
En les aigües eternes de la Saviesa que dóna la riquesa.
Rep l'aliment,
Dolç com la mel,
Del salvador dels sants.
Menja amb avidesa,
Tenint l'IXOYC a la teva mà.
Que jo quedi sadollat de l'IXOYS,
Ho desitjo ardentment,
Mestre meu i Salvador meu!
Que la mare somiï dolçament,
T'hi conjuro, Llum dels morts!
Aschandios, pare caríssim del meu cor,ç
Amb la dolça mare i els meus germans,
En la pau de l'IXOYS, pensa en el teu Pektorios.

5.3. La inscripció d'August de Santa Agnese

I per acabar us llegiré una altra inscripció funerària cristiana, d'època postconstantiniana, és a dir clàssica en aquest gènere epigràfic. Prové del Cementiri d'Agnès a Roma, i és la coneguda per Diehl 1135 o inscripció d'August de Santa Agnese. Molt romana, molt sòbria, però també molt interessant, perquè ens indica els motius d'un bon *quirite* per a merèixer una *laudatio*.

Comença així: *Hoc, Auguste, quidem tumulo tua membra teguntur*

“Amb aquest túmul, August, els teus membres estan coberts,
Però l'exigua terra no pot cobrir els teus mèrits.
El cos el posseeix la terra; l'ànima, però, se'n va als regnes celestials.
Cada element per la seva naturalesa tendeix al seu lloc propi.
Vas viure amb cor fidel, devot de Déu,
I vas exercir el teu ofici (*studiose*) amb dedicació.
Vas ser liberals envers els pares, ric per a tu, estimat dels amics,
Guardant el preceptes venerables de la Llei
I feliç, havent atresorat tant d'honor que mereix la lloança,
Ara t'ha arribat l'hora de gaudir dels béns perpetus, que tens merescuts”.

6.- NON INTRES IN IUDICIO

Acabo aquest obsequi fúnebre tal com l'he començat, amb una oració cristiana explícita, però que també té el seu interès des del punt de vista cultural i arqueològic. Pertany a les exèquies de l'antic ritus hispànic o visigot; segurament és toledana o hispalense del segle VI. Recordem l'interès que suscitava al Dr. Palol tot allò referent al món visigòtic o hispànic, que ell considerava com a continuació lògica i sense solució de continuïtat amb l'antiguitat romana imperial. També la literatura ens ofereix exemples interessantíssims i arriba a la mateixa conclusió del Dr. Palol en el món de l'arqueologia. Ara m'agradaria ser Jacques Fontaine, l'especialista de Sant Isidor, o simplement el meu antic mestre, ja traspasat també, el P. Jordi Pinell, de Montserrat, gran investigador i polemicista de la litúrgia

hispànica.

És una recomanació que l'Església que continua vivint a la terra fa a favor del seu fill difunt, molt jurídica, molt eixuta, i fent valer els mèrits no tant del difunt, sinó els que ella té i atorga a favor dels seus fill. L'oració es diu *Non intres in iudicio cum servo tuo*.

No vulguis entrar en litigi
Amb aquest servent teu, Senyor,
Perquè davant vostre
Ningú no pot justificar els seus comptes.
Concediu-li, doncs, el perdó dels seus pecats.
Que la vostra sentència no l'aclapari,
Perquè us ve recomanat per la fe cristiana de l'Església.
Que per l'ajut de la vostra gràcia
Pugui evitar qualsevol sentència dura
encara que aquesta provingui de la vostra justícia,
puix que en vida, va ser segellat amb el segell de la Santa Trinitat, + Pare,
Fill i Esperit Sant.
AMEN

! acabem amb l'oració comuna del pare nostre (oració)

Requiem aeternam dona ei Domine
Et Lux Perpetua luceat ei
Requiescat in pace
AMEN. In aeternum

